

prevenim dro

Butlletí semestral d'informació sobre **prevenció de drogodependències a Catalunya**

Número 5 - segon semestre 2002



En aquest número...



Editorial

2

A propòsit del "Dia mundial de la sida".



Cop d'ull a la recerca

2

Conclusions d'un treball que es proposa avançar en el coneixement de les característiques que contribueixen a fer efectius els programes de prevenció escolar del consum de tabac, alcohol i/o cannabis.



Materials

3

"Cannabis, parlem-ne" – per treballar a l'ESO (maletí).

"OH? L'alcohol" – alcohol i joves (exposició).

"Per un port segur, TAC & CIA" – prevenció a l'àmbit laboral (tríptics).



En pràctica

4

Síntesi descriptiva del model evolutiu del consum de drogues de Kandel i de les seves implicacions pràctiques.



L'opinió

4

Amador Calafat, reconegut expert en l'àmbit de la prevenció de les drogodependències (i coautor del conegut programa "Decideix!"), opina, des de Mallorca, sobre les respostes que caldria adoptar davant els discursos que banalitzen el consum de determinades drogues.



Finestra oberta

5

El programa *De marxa sense entrebancs* és una iniciativa preventiva al voltant de l'alcohol adreçada als adolescents i joves que fan ús dels recursos lúdics i d'oci nocturn i vespertí de la ciutat de Barcelona.



Navegant

5

Comentaris i suggeriments per navegar pels webs de diferents societats científiques espanyoles relacionades amb les drogues.



En poques paraules

6

Comentaris i notícies breus, d'aquí i d'arreu, sobre temes d'interès diversos relacionats amb les drogodependències.



El calaix

6

Comentaris al voltant de la publicitat i el màrqueting de les drogues legals i de la possibilitat d'emprar tècniques de contrapublicitat com a estratègia preventiva.

prevenim dro és un programa de l'associació:



PDS

PROMOCIÓ I DESARROL·LAMENT SOCIAL

amb el suport de:



Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar Social
Institut Català d'Assistència i Serveis Socials

i la col·laboració de:



Generalitat de Catalunya
Departament de Sanitat i Seguretat Social
Direcció General de Drogodependències i Sida



Des de 1988, cada 1 de desembre es commemora el "Dia mundial de la sida". El lema escollit per ONUSIDA per a aquest any ha estat el de "Viu i deixa viure", un lema que vol transmetre un missatge contrari a la discriminació i l'estigma social que encara avui s'associa a la malaltia i a les persones que la pateixen.

En el decurs dels últims anys, s'han desenvolupat tractaments farmacològics molt efectius en el tractament de la sida. Aquests tractaments, però, només són a l'abast dels malalts d'uns pocs països, i no poden oferir la curació total de la infecció. És per això que les mesures preventives continuen sent molt importants per frenar la transmissió de la infecció pel virus de la sida.

Hi ha una estreta relació entre la sida i el consum de drogues. D'una banda, el fet que molts consumidors que s'injecten drogues continuïn compartint i reutilitzant xeringues i agulles facilita enormement la infecció. D'altra banda, s'ha observat que les persones que mantenen relacions sexuals quan es troben sota els efectes de les drogues sovint no adopten les mesures de prevenció, com l'ús del preservatiu, que poden evitar la transmissió de la sida i altres malalties infeccioses.

La implantació de programes de prevenció de l'abús de drogues —dissenyats amb rigor científic i adaptats a les necessitats de la població a què es dirigeixen— pot ser, per tant, una estratègia efectiva en la lluita contra la sida.

Cop d'ull a la recerca



Els programes de prevenció escolar a examen

Diversos estudis sobre el consum de tabac, alcohol i altres drogues durant l'adolescència indiquen que cal dur a terme accions preventives que incideixin en el col·lectiu que es troba en aquest moment de la vida.

L'escola és un entorn molt important per desenvolupar aquestes intervencions, ja que els programes que s'implementin en aquest àmbit poden arribar a la majoria dels adolescents, a les seves famílies i, a través d'ells, al conjunt de la comunitat. Tot i que les característiques i els continguts de les intervencions escolars han experimentat importants progressos al llarg de les últimes dècades, l'impacte és limitat, i és possible que decreixi o desaparegui amb el temps. A més, encara hi ha dubtes sobre quins han de ser els continguts dels programes de prevenció escolar, sobre quina ha de ser l'edat dels destinataris, sobre qui els ha d'aplicar i sobre la durada que han de tenir.

Recentment, s'ha publicat un treball que revisa cinc metaanàlisis efectuades amb l'objectiu de conèixer les característiques que contribueixen a fer efectius els programes de prevenció escolar del consum de tabac, alcohol i/o cannabis. Una metaanàlisi és un estudi que permet analitzar conjuntament els resultats de diferents avaluacions amb característiques comunes (en aquest cas, avaluacions de programes de prevenció de les drogodependències destinats a adolescents escolari-

zats). D'aquesta manera, és pot determinar l'efectivitat global dels programes analitzats, i estudiar les característiques que fan que uns programes tinguin una efectivitat superior.

Les metaanàlisis revisades mostren que els programes de prevenció escolar són efectius —tot i que moderadament—, i suggereixen característiques que podrien millorar els seus resultats. Així, els programes de prevenció més efectius inclouen: 1) components que aborden la influència social sobre el consum de drogues (com ara l'entrenament en habilitats per fer front a la pressió de grup, la modificació de les actituds envers el consum, i la modificació de les creences sobre el consum de drogues dels iguals); 2) fan ús de metodologies que fomenten la participació dels alumnes; 3) tenen prou durada, que sovint inclou la realització de sessions de reforç en els anys posteriors a l'aplicació del programa; i 4) inclouen elements d'avaluació. Tot i que els estudis revisats han estat efectuats als Estats Units, és probable que aquestes recomanacions també es puguin aplicar a la nostra població.

Els resultats de l'avaluació de programes de prevenció escolar també assenyalen la importància de proporcionar una formació adequada als aplicadors, ja que la fidelitat al disseny original de les intervencions contribueix a millorar-ne l'efectivitat.

Les metaanàlisis revisades mostren que els programes de prevenció escolar són efectius —tot i que moderadament—, i suggereixen característiques que podrien millorar els seus resultats



Cannabis, parlem-ne

Material elaborat pel Consell Comarcal del Montsià amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Ampostà i el suport econòmic de la Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya, que s'adreça preferentment als estudiants de 4t d'ESO, i forma part d'una proposta de treball més àmplia que inclou altres substàncies en altres nivells de l'educació secundària.

Consta d'un maletí amb un vídeo de 8 minuts, una sèrie de targetes amb preguntes i respostes sobre els continguts del vídeo i diversos materials per fer una representació (una fitxa amb la descripció de la situació, un guió per al narrador i unes targetes per a cada personatge). Això permet fer un taller de 2 hores, que inclou el passi del vídeo, una activitat de preguntes i respostes i la representació (amb debat inclòs) d'una situació grupal en què són presents les drogues, tot amb la finalitat d'informar sobre els riscos del consum de cannabis, comprendre els factors grupals que influeixen el seu consum i propiciar conductes de reducció de riscos en cas de consumir-ne.



Més informació: Consell Comarcal del Montsià · Serveis Socials. Telèfon: 977 70 43 71



OH? L'alcohol

Material de prevenció del consum abusiu de begudes alcohòliques adreçat a centres juvenils, instituts de secundària i altres serveis que tenen contacte regular amb grups de joves (de 15 a 21 anys). Consta d'una exposició de 15 plafons de 70 x 100 cm, una guia per als educadors (monitors, professors, etc.) i un punt de llibre recordatori. La guia, de 24 pàgines, inclou suggeriments per fer més profitosa la visita a l'exposició i proposa activitats complementàries sobre diferents temàtiques relacionades amb l'abús de l'alcohol.

Elaborat per l'associació PDS · Promoció i Desenvolupament Social per a la Secretaria General de Joventut de la Generalitat, amb el suport financer del Ministeri de Treball i Afers Socials, busca afavorir la reflexió crítica dels joves entorn de l'abús en el consum de les begudes alcohòliques, millorar la seva informació sobre l'alcohol i propiciar el consum moderat i altres conductes de minimització de riscos entre els que en prenen. Destaquen el disseny gràfic dels plafons —molt acurat— i el to dels seus textos, desafiant unes vegades i sorprenent unes altres, sense incorporar-hi, en cap cas, connotacions alligadorades.

Més informació: Generalitat de Catalunya · Secretaria General de Joventut. Telèfon: 93 483 83 83

Per un port segur, TAC & CIA.

Sèrie de tríptics que, juntament amb altres elements, conformen el component informatiu i de sensibilització d'un projecte (TAC & CIA) d'intervenció preventiva en l'àmbit laboral que, a més, inclou: estudis de prevalença i accidentalitat, accions de formació i de detecció de casos i l'establiment de protocols d'actuació individual. El projecte es desenvolupa al port de Barcelona, i és una proposta de l'Autoritat Portuària i de la Direcció General de Drogodependències i Sida.

La sèrie inclou un tríptic genèric i tres d'específics sobre tabac, alcohol i cocaïna. D'aquests, el primer aporta elements per valorar el grau de dependència a la nicotina i trobar motius personals per deixar de fumar. El segon inclou informació sobre els problemes que pot ocasionar l'abús de l'alcohol sobre els nivells de consum de risc i sobre la manera de valorar el consum personal, a més de recomanacions per prevenir problemes. El tercer informa sobre els riscos de consumir cocaïna, les circumstàncies que els incrementen i maneres de limitar-los en cas de prendre'n. Tots quatre, a més, inclouen telèfons als quals ens podem adreçar si tenim problemes.



Més informació: Generalitat de Catalunya · Direcció General de Drogodependències i Sida. Telèfon: 93 227 29 00



En pràctica

La teoria com a guia (II)

En aquest segon lliurament, presentem el **model evolutiu del consum de drogues de Kandel**, el qual, a partir dels resultats d'estudis longitudinals, planteja que el consum problemàtic de drogues és el resultat d'un procés d'implicació progressiva que s'inicia amb els primers contactes amb l'alcohol i el tabac, i avança seguint una sèrie d'etapes en què el consum d'una determinada substància augmenta la probabilitat de consumir-ne d'altres posteriorment.

El model original distingeix quatre etapes: una primera de consum de begudes alcohòliques de baixa graduació, una segona etapa en què s'hi incorpora el tabac i/o els destil·lats (licors), una tercera en què s'hi afegeix el cannabis, i una quarta de consum d'altres drogues il·legals. Arribar a una etapa és condició necessària, però no suficient, per passar-ne a la següent: cada etapa suposa un augment del risc de progressar en el consum, però no determina que això hagi d'ocórrer necessàriament. D'aquesta manera, serà més probable que arribi a consumir cannabis algú que prèviament hagi pres alcohol i tabac, que no pas algú que no n'hagi pres.

A més de descriure la seqüència evolutiva de la implicació en el consum de drogues, el model contempla també el paper de la família, els amics, la personalitat i la participació en activitats no normatives com a elements que modulen el

risc de consumir drogues, tot i que cadascun d'aquests factors hi contribueixi d'una manera diferent en cada etapa del consum. Així, l'ús de drogues per part de la família i els amics i la implicació en conductes desviades són claus en les primeres etapes de consum (ús d'alcohol i de tabac); mentre que el fet de tenir amics consumidors o creences i actituds favorables al consum juga un paper més destacat en etapes posteriors (de consum de drogues il·legals). Aquests factors influeixen abans de l'inici de l'adolescència, i són un element bàsic del model que postula que com més aviat una persona comenci a consumir drogues, major serà la probabilitat que progressi en les etapes del consum.

Estudis realitzats en diferents països confirmen (amb lleugeres variacions geogràfiques) la utilitat general del model, que és un important referent teòric per a molts programes preventius. Les seves implicacions pràctiques inclouen l'objectiu de retardar l'edat d'inici del consum de drogues per evitar la progressió cap a patrons problemàtics de consum, com també concentrar els esforços preventius sobre les drogues legals com a manera d'evitar, també, el consum de les drogues il·legals.

Per saber-ne més: Kandel D, Yamaguchi K. (1985). "Developmental patterns of the use of legal, illegal and medically prescribed psychotropic drugs from adolescence to young adulthood". A: Jones CL, Battjes R (Eds.), *Etiology of Drug Abuse: Implications for prevention*. Rockville, Maryland: NIDA.

L'opinió



Amador Calafat és un psiquiatre amb una àmplia trajectòria professional en l'àmbit de la prevenció de les drogodependències. Ha dirigit un gran nombre d'investigacions sobre el tema i és un dels autors del conegut programa "Tu decides / Decideix!". Membre actiu d'IREFREA —una xarxa europea de recerca en matèria de prevenció—, és també editor de la revista *Adicciones*. En les línies que vénen a continuació ens ofereix la seva opinió sobre les respostes que caldria adoptar davant el discurs social que banalitzava el consum de determinades drogues, com ara el cannabis.

És un fet que la prevenció del consum de drogues és tècnicament possible. Ara bé, cal tenir en compte que l'eficàcia en la implantació de les tècniques preventives depèn de circumstàncies socioculturals complexes, i la promoció social de les drogues és una de les que més preocupen. Promoure socialment l'ús d'una substància implica crear criteris per incentivar-ne el consum i legitimar-lo. Pel que fa a l'alcohol i al tabac, la promoció ha estat molt audaç al llarg de les tres últimes dècades. De resultes d'això, ha anat augmentant el consum d'aquestes substàncies entre els joves, especialment entre les dones. Algunes drogues il·legals també han passat a ser promogudes, malgrat que les estratègies emprades són aquí més subtils i menys vistoses.

La millor legitimació és la relació que s'ha anat teixint entre les drogues i la seva eficàcia per contribuir a la diversió, el plaer, el ball, l'amistat i l'evasió de la realitat i dels problemes.

...la prevenció [...] ha d'ajudar a deconstruir els discursos legitimadors del consum de drogues, afavorint i estimulant la reflexió crítica dels adolescents.

Sabem que alguns dels factors que més contribueixen a explicar els canvis que s'observen en el consum de drogues per part de la població, any rere any o en períodes més llargs, tenen a veure amb la percepció del risc i amb l'aprovació o desaprovació social del seu ús. Alhora, veiem com augmenta el consum de drogues recreatives, sobretot en l'última dècada, com a resultat, precisament, d'un procés de legitimació social del consum.

Per això, per fer front a la situació actual pel que fa a les drogues —i sense treure valor a les intervencions que s'adrecen a la modificació dels factors de risc individuals—, cal, tanmateix, no aturar-se en els programes de prevenció. En aquest sentit, la prevenció ha d'incidir també sobre la cultura, els valors i els mites de les persones, i ha d'ajudar a deconstruir els discursos legitimadors del consum de drogues, afavorint i estimulant la reflexió crítica dels adolescents.



De marxa sense entrebancs

De marxa sense entrebancs és un programa de prevenció de l'abús de begudes alcohòliques adreçat als adolescents i joves que fan ús dels recursos lúdics i d'oci nocturn i vesperal de la ciutat de Barcelona. Es tracta d'una iniciativa del Pla d'Acció sobre Drogues de l'Ajuntament de Barcelona, cofinançada per la Delegació del Govern per al Pla Nacional sobre Drogues amb càrrec al fons de béns decomissats per tràfic de drogues, i desenvolupada en la vessant tècnica per l'associació PDS · Promoció i Desenvolupament Social amb la col·laboració de diferents serveis municipals i organitzacions especialitzades en temàtiques juvenils.

Els seus objectius s'adrecen a reduir els danys associats al consum d'alcohol i a la promoció d'alternatives d'oci lliures de drogues, mitjançant activitats molt diverses: 1. Contrapublicitat de marques de begudes alcohòliques; 2. Formació de monitors juvenils i de la Guàrdia Urbana (Policia Local); 3) Teatre de carrer (espectacle gestual que relaciona l'alcohol amb la conducció, la sociabilitat i la sexualitat); 4. *Estands* de distribució de postals, tatuatges temporals, preservatius, etc. en concerts i altres circumstàncies; 5. Tallers per a joves (*disc-jockey*, habilitats socials, lligar sense alcohol, etc.); 6. Anuncis en la premsa i articles en revistes sobre temes de joventut.



La realització de les activitats anteriors ha comportat l'edició de diversos materials: 1. Una col·lecció de postals —distribuïdes a través del circuit *Postal Free*— que parodien la publicitat de cinc marques de begudes alcohòliques; 2. Cartells de contrapublicitat i del projecte; 3. Tatuatges temporals; 4. Una guia per a monitors de l'àmbit del lleure amb informació i propostes d'actuació en relació a l'alcohol i altres drogues. 5. Un CD-Rom d'informació i un nomenclàtor per a la Guàrdia Urbana amb un extracte de la legislació relativa a l'alcohol (conducció, venda, consum, publicitat i promoció), pautes d'actuació en situacions d'urgència i adreces i telèfons d'interès.

L'avaluació (de procés) utilitza indicadors d'activitat, d'impacte i de satisfacció. Així, algunes de les seves dades indiquen que s'han publicat 6 anuncis de contrapublicitat en un diari que té un tiratge de 200.000 exemplars i del qual un 27% dels lectors tenen entre 14 i 24 anys; que s'han distribuït 60.000 postals de contrapublicitat; que el 68% dels joves associen la contrapublicitat del projecte amb anuncis de marques de begudes alcohòliques; o que s'han fet 17 representacions teatrals als vespres i les nits d'estiu en zones d'oci freqüentades per joves.

Més informació: Ajuntament de Barcelona. Pla d'Acció sobre Drogues. Telèfon: 93 238 45 45.

Navegant

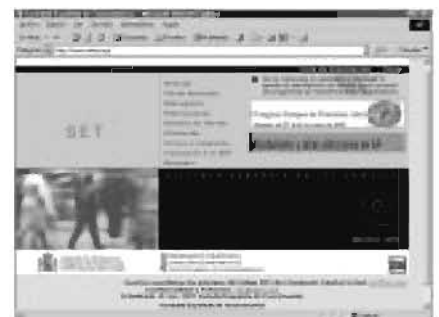


Webs de societats científiques espanyoles

En el conjunt de l'Estat hi ha diferents societats científiques que coincideixen en l'objectiu d'estudiar els problemes relacionats amb l'ús del tabac, l'alcohol i les altres drogues. Les tres que tenen més tradició en el sector mantenen pàgines web per informar dels seus objectius i activitats. Es tracta de l'AESED (Asociación Española de Estudio en Drogodependencias), la SET (Sociedad Española de Toxicomanías) i Socidrogalcohol (Sociedad Científica Española de Estudios sobre el Alcohol, el Alcoholismo y las otras Adicciones).

En tots tres casos, les revistes que publiquen les entitats ocupen un lloc molt destacat de les seves pàgines web, que permeten consultar el text íntegre d'*Addicciones* (la revista editada per Socidrogalcohol) i *Trastornos Adictivos* (de la SET), mentre que només podem accedir als índexs i als resums de la *Revista Española de Drogodependencias* (de l'AESED).

Tots aquests web inclouen informació sobre les activitats que organitzen les societats, com ara escoles de formació continuada, jornades i congressos, i una selecció d'enllaços amb altres recursos disponibles a Internet. La pàgina de l'AESED ofereix també la possibilitat de consultar el seu fons de documentació mitjançant un formulari, i promet habilitar properament la recerca telemàtica de l'arxiu.



Adreces dels web: AESED: <http://www.aesed.com> · SET: <http://www.setox.org> · Socidrogalcohol: <http://www.socidrogalcohol.org>



Apropant la recerca i la pràctica clínica. El mes de juliol passat es va editar el primer número d'una nova publicació del NIDA (la institució governamental sobre abús drogues dels Estats Units). Es tracta de *Science & Practice Perspectives*, una revista semestral que neix amb la vocació d'establir un diàleg professional entre la recerca científica i la pràctica clínica (tractament). Es pot consultar i subscriure-s'hi gratuïtament a: <http://www.drugabuse.gov>



Actualització sobre l'alcohol. El volum 14 (suplement 1) de l'any 2002 de la revista *Adicciones* està dedicat íntegrament a l'alcohol. Aporta una visió actualitzada dels aspectes bioquímics, epidemiològics, sociològics, econòmics, socials i clínics del seu abús. Es pot baixar en PDF de: <http://www.mir.es/pnd/publica/pdf/alcohol.pdf>

Informació i actualitat sobre el tabac. *Prevención del Tabaquismo* es una publicació trimestral de la Sociedad Española de Neumología y Cirugía Torácica, d'orientació clínico-mèdica. L'últim número (vol. 4 núm. 4) inclou un suplement amb les comunicacions i pòsters del II Congreso Nacional sobre Prevención y Tratamiento del Tabaquismo. Per subscriure-s'hi (gratuïtament) envieu un correu a: ergon@ergon.es



Cita a Perpinyà. Amb la participació del Grup Igia com a membre del comitè organitzador, del 22 al 24 de maig de 2003 tindrà lloc en aquesta ciutat de la Catalunya nord la segona Conferència Llatina de reducció de riscos associats a usos de drogues (CLAT2). S'hi preveu l'assistència de col·lectius de França, Itàlia, Portugal, Suïssa i Espanya. Més informació: <http://www.clat2.com>

Per conèixer la situació a Europa. L'Observatori Europeu sobre les Drogues i les Toxicomanies ha fet públic l'informe anual sobre el problema de la drogodependència a la Unió Europea i Noruega corresponent a l'any 2002. Es poden consultar resums i baixar en PDF a: <http://annualreport.emcdda.eu.int/es/home-es.html>

El calaix



Contrapublicitat i prevenció. L'objectiu bàsic de la publicitat —inclosa la del tabac i l'alcohol— és, sens dubte, contribuir a augmentar les vendes mitjançant l'ús d'estratègies orientades a integrar els productes anunciats entre les necessitats de la població. Per tractar aquest tema, l'Organització Mundial de la Salut va reunir, el mes de maig passat a València, un grup d'experts de diferents països que van participar en una reunió internacional sobre la promoció de l'alcohol entre els joves. Allí, van parlar de l'interès de la indústria per integrar l'alcohol en la vida dels joves, mitjançant el patrocini musical, cultural i esportiu; es va debatre sobre com el màrqueting de l'alcohol genera un entorn hostil a la promoció de la salut; i del fracàs de les estratègies que s'han emprat fins ara per controlar-lo, inclosa l'autoregulació. Per tot això, i atesa la sofisticació dels mitjans que utilitza la indústria per induir els joves a beure, les conclusions de la trobada van incloure, entre altres observacions, la recomanació de dur a terme accions per fer que els joves siguin més conscients de les estratègies de la indústria i perquè s'incorpori la contrapublicitat com a eina de prevenció. En aquesta línia s'emmarca la campanya "Dóna-li voltes, dóna-li la volta", inclosa en el programa "De marxa sense entrebanes", del qual informa més àmpliament una altra secció d'aquest butlletí. En l'esmentat programa, una sèrie de postals parodiava les campanyes publicitàries de cinc marques d'alcohol (whisky, rom, ginebra i cervesa), tot convidant els joves a descodificar la seva argumentació.



Més informació: Ajuntament de Barcelona. Pla Municipal d'Acció sobre Drogues. Telèfon: 93 238 45 60

prevenim.dro

Edita: PDS · Promoció i Desenvolupament Social

Direcció: Antoni Duran i Jaume Larriba

Disseny: E. Bosch

Revisió lingüística, fotomecànica i impressió: Addenda

Voleu donar a conèixer un programa, un material o una notícia?

Voleu que el butlletí tracti algun tema en concret?

Voleu estar en el mailing de distribució?

FEU-NOS-HO SABER!

Prevenim.dro

Provença, 79 baixos 3a. 08029 Barcelona

Tel: 93 430 71 70 · Fax: 93 439 07 73

E-Mail: prevenim.dro@pdsweb.org · Web: <http://www.pdsweb.org>